

Ustavna ureditev

1. USTAVA KOT PRAVNI AKT

Ustava je stara 200 let. Prva Ustava je bila Virginijska Ustava iz leta 1776. Prva evropska Ustava pa je bila Francoska Ustava iz leta 1791.

USTAVA KOT VEČPOMENSKI AKT:

POLITIČNI AKT – po potrebah, interesih in vrednotah, iz katerih izhaja in ki jih namerava ustavodajalec uveljaviti, je ustava predvsem politični akt.

PRAVNI AKT – po obliki, vsebini in pravni moči v razmerju do zakonov in drugih splošnih pravnih aktov pa je najsplošnejši, najvišji in temeljni pravni akt.

USTAVA KOT NAJSPLOŠNEJŠI, NAJVIŠJI IN TEMELJNI PRAVNI AKT:

1. Najsplošnejši pravni akt

Po obliki in vsebini ter pravni naravi je ustava splošni pravni akt. Splošni pravni akt je po pravnih subjektih, za katere velja, in po družbenih razmerjih, kot jih ureja. V razmerju do zakonov in drugih splošnih aktov je po številu pravnih subjektov, na katere se nanaša, in po pravni naravi družbenih razmerij, kot jih ureja, najsplošnejši pravni akt. Z izjemo tistih oseb, ki po mednarodnem pravu niso podvržene pravnemu redu neke države, velja ustava za vse pravne subjekte (fizične in pravne osebe) na njenem ozemlju. Kot splošni pravni akt, ki določa temelje pravnega reda, je ustava tudi po svoji pravni naravi v razmerju do zakonov in drugih splošnih aktov, ki neposredno na podlagi ustave ali posredno določeneje urejajo ožja družbena razmerja.

2. Najvišji pravni akt

Po svoji najvišji pravni moči, po kateri je v razmerju do zakonov in drugih splošnih aktov tudi izhodiščni pravni akt, je ustava najvišji pravni akt. V vsakem pravnem redu obstaja namreč določen sistem splošnih pravnih aktov, v katerem imajo splošni akti višjo, drugi pa nižjo veljavo in ki ga označujemo kot hierarhijo splošnih pravnih aktov. Pravna hierarhija je eden od bistvenih pogojev za prepoznavno, usklajeno in enotno delovanje državnih in drugih organov ter posameznikov.

3. Temeljni pravni akt

Po svoji vsebini, po kateri je v razmerju do zakonov in drugih splošnih aktov tudi izhodiščni pravni akt, je ustava temeljni pravni akt. Ustavodajalec določa in ureja vsebino ustave povsem samostojno.

Določbe o temeljnih človekovih pravicah in svoboščinah praviloma vsebujejo vse ustave. Z izjemo ustavnih določb o temeljnih človekovih pravicah in svoboščinah ter pomembnejših ter pomembnejših organizacijskih določb se ustava praviloma ne uporablja neposredno. V demokratični in pravni državi so temeljne človekove pravice in svoboščine praviloma urejene z ustavo in se neposredno na podlagi ustave tudi uresničujejo

SPREJEM USTAVE:

Pri sprejemanju ustav v formalnem pomenu je potrebno ločiti, ali gre za sprejem prve ustave neke države ali pa za sprejem nove ustave v državi, ki že ima ustavo. Postopek, po katerem se sprejema ali spreminja ustava, imenujemo ustavodajni ali ustavnorevidijski postopek. Tako za sprejem ustave kot za sprejem ustavnih sprememb je pravilom predpisana kvalificirana večina (običajno dvotretjinska večina vseh članov zakonodajnega oziroma ustavodajnega telesa, ki sprejema ustavo oziroma ustavne spremembe).

2. USTAVA REPUBLIKE SLOVENIJE

23. decembrom 1991 leta, ko je bila sprejeta nova ustava, mnoge pa neposredno po njenem sprejemu. S sprejetjem ustave Republike Slovenije je bila potrjena dosežena samostojnost in neodvisnost Republike Slovenije, ki naj omogoči demokratično in učinkovito delovanje nove države.

Za vse sodobne ustave je značilno, da vsebujejo normativni del, poleg njega običajno tudi preambulo, nekatere pa tudi posebne dodatke in ustavne amandmaje. Preambula je uvod v ustavo in zato ni sestavni del ustave v pravno-tehničnem pomenu. Preambule izražajo običajno cilj ustave, načela, ki naj usmerjajo njeno uporabo, ali razloge, ki so terjali njeno izdajo.

Osrednji del ustave je njen normativni del v katerem so ustavne določbe oblikovane kot člani. Normativni del ustave Republike Slovenije obsega 174 členov, razvrščenih v deset poglavij, med katerimi so najpomembnejša: 1. poglavje – splošne določbe, 2. poglavje – človekove pravice in svoboščine in 4. poglavje – državna ureditev.

IZHODIŠČA SLOVENSKE USTAVE SO: 1. temeljna ustavna listina

2. temeljne človekove pravice in svoboščine

3. temeljna in trajna pravica Slovenskega naroda do samoodločbe

4. večstoletni boj za svoj obstoj in državnost

Temeljna Ustavna listina je bila sprejeta na podlagi plebiscita o samostojnosti in neodvisnosti republike Slovenije, ki je bila 23.12.1990. Tri dni kasneje je skupščina razglasila izid plebiscita. Na podlagi plebiscita je skupščina republike Slovenije sprejela temeljno ustavno listino dne 25.6.1991. Do tega dne je Slovenija bila del Jugoslavije, s tem dnem pa je postala neodvisna, samostojna država.

3. REPUBLIKA SLOVENIJA PO SPLOŠNIH USTAVNIH DOLOČBAH

Splošne ustavne določbe so tiste določbe v katerih je Slovenija opredeljena kot celota , v drugih določbah pa ustava ureja posebna področja.

V prvem in drugem členu ustave je Slovenija opredeljena kot **demokratična, pravna in socialna** država. Ustava teh treh pojmov podrobneje ne opredeljuje. Z določbo, da je Slovenija **demokratična republika**, ustava opredeljuje obliko političnega sistema (demokratična država) in obliko vladavine (republika). Odvisna je od položaja in vloge šefa države. Šefa države volimo za določen čas – pet let in v obdobju vladavine je politično dogovoren. V Franciji imajo namesto predsednika države monarha, ki ni voljen ampak pridobi svojo funkcijo po nasledstvu, jo upravlja za nedoločen čas (do smrti) ter ni pravno odgovoren. **Pravna država** pomeni zlasti vezanost delovanja vseh državnih organov na pravne predpise, načelo zakonitosti in zagotavljanje človekovih pravic in svoboščin in njihovega pravnega varstva. Pri pravni državi gre za določitev pristojnosti državnih organov in postopki po katerih ti organi določajo, da se preprečijo zlorabe – protiustavno delovanje. **Socialna država** se je dokončno izoblikovala po 2. svetovni vojni. Socialno državo poimenujemo kot sistem državnih ukrepov in posegov na področju dela, lastništva in socialne varnosti , pa tudi na področju varstva okolja. Socialno varstvo zajema predvsem zdravstveno zavarovanje, pokojninsko-invalidsko zavarovanje ter varstvo brezposelnih otrok in drugih oseb.

Tretji člen ustave opredeljuje **državljsko načelo** in **pravico do samoodločbe** ter **načelo ljudske suverenosti** in **delitev oblasti**. Slovenija je torej organizirana po državljskem načelu, njena državnost pa temelji na pravici naroda do samoodločbe, ki gre po ustavi slovenskemu narodu in ne vsem slovenskim državljanom. Načelo ljudske suverenosti daje oblast ljudstvu Slovenije, izvajanje oblasti pa prenaša na slovenske državljanke, natančneje na volivce, ki jo lahko izvajajo neposredno ali posredno preko svojih izvoljenih predstavnikov. Načelo delitve oblasti je ena izmed prvin demokratičnega sistema in označuje ureditev razmerja med zakonodajno, izvršilno in sodno oblastjo.

Ustava med drugim določa, da država varuje človekove pravice in svoboščine, kot tudi avtohtone skupnosti (madžarska in italijanska skupnost), ter skrbi za narodne manjšine, izseljence in zdomce v svetu.

Po Ustavi so država in verske skupnosti ločene pravimo da je laična država. Verske skupnosti so ločene zato da so enakopravne in svobodne pri svojem delovanju.

Kot vsaka država ima tudi Slovenija državne simbole: grb, himno in državno zastavo-slovenska zastava z državnim grbom.

4. EVROPSKA UNIJA

Evropska unija se je razvila in izoblikovala iz evropskih skupnosti in sicer iz evropske gospodarske skupnosti, evropske skupnosti za atomsko energijo in evropske skupnosti za premog in jeklo. Pogodba za ustanovitev evropske skupnosti za premog in jeklo je bila podpisana 1951, veljati pa je začela po potrditvi oz. ratifikaciji v državah ustanoviteljicah leta 1952. Evropska skupnost za premog in jeklo je mednarodna organizacija na katero so države ustanoviteljice prenesla upravljanje zadev na področju premoga in jekla. Te ustanoviteljice so: Francija, Nemčija (nosilki), Italija, BE (Belgija)-NE (Nederland-nizozemska)-LUX (Luxemburg). Suverenost je vrhovna oblast znotraj države in neodvisna oblast navzven. Del te suverenosti so te države prenesle. Evropska skupnost za premog in jekla, evropska gospodarska skupnost in evropska skupnost za atomsko energijo so odpravile davke, carine notranje omejitve in uvedle skupnost za atomsko energijo. Po širitvi njihovih funkcij so članice sprejele Evropsko unijo. Evropska unija je bila ustanovljena s pogodbo o evropski uniji. Podpisana je bila 7.2.1992 v Maastrichtu (Nizozemska) o ustanovitvi Evropske unije. Veljati je začela 1.1. 1993 po daljšem zapletu v Nemčiji. Pogodba o Evropski uniji je nadgradila in spremenila tedanjo ureditev evropskih skupnosti. Evropska unija je tristrana organizacija. Sestavljena je torej iz:

1. stebra, ki zajema področje gospodarstva in financ, kot tudi določene pravice in svoboščine;
2. stebra, ki zajema skupno obrambo in zunanjo politiko;
3. stebra, ki zajema pravosodno in policijsko sodelovanje v kazenskih zadevah;

Evropska unija ima naslednje institucije oz temeljne organe:

- evropski parlament
- svet evropske unije
- komisija ali evropska komisija
- sodišče evropskih skupnosti
- računsko sodišče

EVROPSKI PARLAMENT

Sestavljen je iz 785 poslanskih mest, tako določa pogodba v Nice, ki je začela veljati 2003. Ta pogodba določa da ima vsaka država članica v parlamentu ustrezno število poslancev, sorazmerno številu njenih državljanov. Slovenija ima sedem poslanskih mest (4 poslance in 3 poslanke). Poslance volijo državljani članic na splošnih, neposrednih in tajnih volitvah za dobo 5 let. **Evropski parlament ima tri osnovna pooblastila, in sicer:**

- o zakonodajno funkcijo, s Svetom soodloča na nekaterih področjih
- o pristojnost pri sprejemanju proračuna in
- o izvajanje demokratične kontrole nad delom evropskih institucij

Vsaka članica predseduje evropskemu parlamentu šest mesecev (vodi seje evropskega sveta,..). Slovenija je pristopila v Evropsko unijo 1. Maja 2004. Euro za svojo valuto je pred Slovenijo vzelo le dvanajst članic.

SVET EVROPSKE UNIJE

je institucija, v kateri so zastopane vlade držav članic EU, je najpomembnejša ustanova v procesu sprejemanja odločitev EU, svojo sestavo in ime pa spreminja glede na področje dela. Najpomembnejši svet sestavljajo zunanji ministri.

EVROPSK KOMISIJA

je izvršilno telo EU, neodvisno od vlad članic. Sestavlja jo 26 komisarjev, ki jih države članice imenujejo za 5 let. Predsednika in člane komisije imenuje svet evropske unije v sestavi voditeljev držav ali vlad po predhodni odobritvi v evropskem parlamentu. Komisija je edina institucija, ki ima pravico in dolžnost predlagati Svetu oziroma Evropskemu parlamentu sprejem uredb in direktiv. Sedež Evropske komisije je v Bruslju.

SODIŠČE EVROPSKIH SKUPNOSTI

Sodnike imenuje Svet v soglasju z Evropskim parlamentom, člane pa imenujejo vlade držav članic v medsebojnem soglasju. Sodišče Evropske skupnosti odloča o razlagi in uporabi pravnih aktov Evropske skupnosti. Vsaka država članica imenuje enega sodnika za dobo 6 let, ti pa praviloma odločajo v senatih. Sodišče je pristojno za reševanje sporov med državami članicami, med evropskimi institucijami ter institucijami in fizičnimi osebami.

RAČUNSKO SODIŠČE

nadzira porabo denarja iz evropskega proračuna in finančno poslovanje vseh teles EU. Člane soglasno imenuje Svet EU za obdobje 6 let z možnostjo podaljšanja.

V širšem pomenu pa uvrščamo med institucije evropske unije tudi evropski svet.

EVROPSKI SVET

je najvišje politično telo unije, ki ga sestavljajo voditelji (šefi) držav ali vlad članic EU ter predsednik evropske komisije. Imeti morajo najmanj dve seji na leto. Vsaka država 6 mesecev predseduje EU in tudi svetu te organizacije. Evropski svet je izključno politična institucija. Evropski svet ima najpomembnejšo vlogo pri določanju skupne zunanje in varnostne politike.

SVET EVROPE

je posebna samostojna organizacija za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin, pomembna po tem, da v okviru nje obstaja Evropsko sodišče o človekovih pravicah in svoboščinah s sedežem v Strasbourgu. Lahko odloča tudi o naših pravicah, če smo pred tem izčrpali že vsa druga sredstva.

PRAVNI AKTI EVROPSKE SKUPNOSTI:

Daleč najpomembnejši pravni akti so uredbe. Osnutek ustavne spremembe uredbe imenujemo Evropski zakoni. Uredbe veljajo neposredno v državah članicah. Imajo višjo veljavo kot zakoni in kot ustave držav članic v zadevah, ki so v pristojnosti EU. Mednarodne pogodbe veljajo po tem, ko jih ratificira Državni zbor in so objavljene v Uradnem listu. Direktive neposredno ne veljajo v državah članicah, zavezujejo pa jih, da prevzamejo v svoje pravne akte zakone, njihovo vsebino in jih tako posredno uveljavijo. Izključno pravico in dolžnost predlagati sprejem uredb in direktiv ima Evropska komisija. Uredbe in direktive praviloma sprejema Svet oziroma Ministrski svet, nekatere uredbe in direktive, npr. na področju varstva okolja, šolstva, znanosti, pa sprejema Svet v soglasju z Evropskim parlamentom. Svet je dejanski zakonodajalec Evropske skupnosti oziroma EU, vloga Evropskega parlamenta je drugorazredna, vendar po osnutku ustavne pogodbe naj bi Evropski parlament in Svet enakopravno odločala o sprejemu Evropskih zakonov.

5. USTAVNA UREDITEV ČLOVEKOVIH PRAVIC IN SVOBOŠČIN

PRAVICE – v pravnem pomenu so posebna pravna upravičenja za uveljavljanje človekovih potreb, interesov in vrednot. Pravice v pravnem pomenu so pravna podloga za vedenje državljanov. Pri temeljnih pravicah pa je podloga ustava za uresničevanje temeljnih človekovih vrednot. Temeljne pravice so posameznikove pravice.

SVOBOŠČINE – pojmujejo kot omejitve državnih posegov v človekove in državljanove vrednote. So ustavne zapreke za državo kot organizacijo. Npr.: vstop v stanovanje brez sodnega naloga ne morejo državni organi.

PRAVICE IN SVOBOŠČINE

Izoblikovale so se postopoma skozi stoletij. Že prve ustave so priznale in zavarovale temeljne človekove pravice. Človekove pravice so ene izmed temeljnih pravic v ustavi naše demokratične države. Slovenska ustava je zasnovana, ustrojena in urejena na podlagi človekovih pravic in svoboščin. Pomen človekovih pravic in svoboščin se pojavi v prvem členu, ki pravi, da je Slovenija demokratična republika. Priznanje človekovih pravic in svoboščin je pomembno pravilo za demokratičnost. Država varuje človekove pravice in svoboščine po petem členu in med drugim varuje tudi avtohtone skupnosti in manjšine. Ustava podrobno in izčrpno govori v drugem poglavju o človekovih pravicah in svoboščinah. V drugem poglavju vsebuje splošne določbe in določbe o posameznih pravicah in svoboščinah.

SPLOŠNE DOLOČBE:

- enakost pred zakonom: po prvi splošni določbi Ustava zagotavlja enake pravice svoboščine ne glede na narodnost, jezik, vero, spol,...
- neposredno izvrševanje človekovih pravic in svoboščin: po drugi splošni določbi se človekove pravice in svoboščine uresničujejo neposredno in na podlagi ustave.
- sodno varstvo človekovih pravic: ni pravice brez pravnega varstva. Ena izmed oblik pravnega varstva je varuh človekovih pravic.
- začasna razveljavitev ali omejitev človekovih pravic in svoboščin: praviloma je to možno le v izrednem ali vojnem stanju. Ustava določa, da tudi v vojnem ali izrednem stanju ni mogoče razveljaviti niti omejiti nekaterih človekovih pravic in temeljnih svoboščin, kot so nedotakljivost človekovega življenja, prepoved mučenja,...

DOLOČBE O POSAMZNIH PRAVICAH IN SVOBOŠČINAH:

- nedotakljivost človekovega življenja: Ustava razglasa človekovo življenje za nedotakljivo. Človekovo življenje je absolutno zavarovano, zato je odvzem človekovega življenja protipraven. V Sloveniji ni smrtne kazni.
- varstvo osebne svobode: po Ustavi ima vsakdo pravico do osebne svobode. Prostost se sme vzeti samo v primerih in po postopku, ki ga določa zakon. Je najpomembnejšo načelo.
- pravica do povračila škode: po tej ustavni določbi ima vsakdo pravico do povračila škode, ki mu jo v zvezi u opravljanjem službe ali kakršne druge dejavnosti državnega organa ali nosilca javnih pooblastil s svojim protipravnim ravnanjem stori organ ali oseba, ki tako službo ali dejavnost opravlja.
- pravica do osebnega dostojanstva in varnosti: vsakdo ima pravico do osebnega dostojanstva predvsem v kazenskem in v vseh drugih postopkih kot tudi med odvzemom prostosti in izvrševanjem kazni. Pravica do varnosti pa pomeni zlasti varstvo človekovega življenja in njegove svobode.
- varstvo pravic zasebnosti in osebnostnih pravic: po vsebini je nedotakljivost človekove in duševne celovitosti klasična Ustavna svoboščina, ki je po Ustavi zavarovana predvsem z drugimi ustavnimi pravicami in svoboščinami.

-nedotakljivost stanovanja: Po tej določbi je stanovanje nedotakljivo. V nadaljevanje pa Ustava določa, da nihče ne sme brez odločbe sodišča proti volji stanovalca vstopiti v tuje stanovanje ali v druge tuje prostore, niti jih ne sme preiskovati. Ustava izjemoma dopušča vstop če je to neogibno potrebno, da prime storilca ali da zavaruje ljudi in premoženje.

-varstvo tajnosti pisem in drugih občil: spričo vse razvitejše tehnologije je tovrstno varstvo še posebej pomembno. Ustava določa, da zakon lahko predpiše na podlagi sodne odločbe za določen čas da ne upošteva varstvo tajnosti, če je to nujno za varnost države ali potek kazenskega postopka.

-varstvo osebnih podatkov: glede na to ustava določa, da je zagotovljeno varstvo osebnih podatkov. Zbiranje, obdelovanje, namen uporabe, nadzor in varstvo tajnosti podatkov pa določa zakon..

-svoboda vesti: nihče se ni dolžan opredeliti glede svojega verskega ali drugega prepričanja. Svoboda vesti je ustavna svoboščina ki pripada človeku kot posamezniku. Je individualna pravica, z združitvijo vernikov v verske skupnosti pa postane tudi kolektivna pravica. Pomembna novost te določbe je, da ne priznava samo svobodo izpovedovanja vere in drugih opredelitev v zasebnem ampak tudi v javnem življenju.

POLITIČNE PRAVICE IN SVOBOŠČINE praviloma pripadajo državljanom in so vezane na državljanstvo:

-pravica do zbiranja in združevanja: ta določba o pravici do združevanja imajo državljani možnost do državljanskih združenj, med temi združenji so najpomembnejše politične stranke. Z zakonom je določeno da je potrebno najmanj 200 volivcev za ustanovitev stranke in ta velja za ustanovljeno po vpisu v register političnih strank, ki ga vodi ministrstvo za notranje zadeve. Politične stranke so organizacije v okviru katerih državljani oblikujejo politično voljo (programi, mnenja) in sodelujejo na volitvah v državne in lokalne organe. Prevladuje predstavniška demokracija, se pravi odločanje državljanov in državljanek prek njihovih državnih in lokalnih organov. Po ustavi politični pripadniki (slovenske vojske) ne morejo biti člani političnih strank, s tem se lahko prepreči fizično prisilo teh organizacij na delovanje državnih organov.

-volilna pravica: je ena od najpomembnejših državljanskih pravic, volimo lahko poslanke in poslance v državni zbor → parlamentarne volitve, predsednika republike, ki ga volimo neposredno, državni svet oziroma člane državnega sveta → posredne volitve, člane občinskih svetnikov (193) v 11-ih mestih so jih poimenovali za mestni svet in župana → tu imajo večjo veljavo nekandidatne liste. Volilna pravica pripada vsakemu, ki dopolni 18 let in je državljan Republike Slovenije in mu pripada na volitvah samo en glas, te pravice se lahko prizna tudi tujcem na lokalnih volitvah – tujci s stalnim prebivališčem v občini imajo lahko na volitvah tako aktivno (volijo) kot pasivno (so voljeni).

-sodelovanje pri upravljanju javnih zadev: državljani lahko sodelujemo tako posredno kot neposredno pri upravljanju javnih zadev.

-pravica do peticije: vsak državljan ima pravico do vlaganje peticij (zahteve, pobude na ustrezne državne organe) in do drugih pobud splošnega pomena.

-pravica do ugovora vesti: na primer če zavrnejo opravljanje vojaškega roka ali pomoč zdravstva zaradi verskih ali drugih prepričanj.

-pravica do pribežališča: ta pravica je v mejah zakona priznana tujim državljanom in osebam brez državljanstva, ki so preganjane zaradi zavzemanja za človekove pravice in svoboščine.

GOSPODARSKE IN SOCILANE PRAVICE.

-pravica do socialne varnosti: jo pojmuje kot pravico delavca in njegovih družinskih članov do socialnega zavarovanja za primer bolezni, materinstva, invalidnosti,..

- pravica do zdravstvenega varstva: zdravstveno varstvo razumemo kot sistem družbenih, skupinskih in individualnih ukrepov za krepitev, ohranitev in povrnitev zdravja.
- pravice invalidov: otroci z motnjami v telesnem ali duševnem razvoju in druge huje prizadete osebe imajo pravico do izobraževanja in usposabljanja za dejavno življenje v družbi.
- zakonska zveza in družina: Ustava določa, da zakonska zveza temelji na enakopravnosti zakoncev. Zakonska zveza se sklene pred pristojnim državnim organom.
- svobodno odločanje o rojstvih otrok: s to odločbo Ustava preprečuje posege v odločanje o rojstvih otrok.

IZOBRAŽEVALNE PRAVICE IN SVOBODA ZNANOSTI IN UMETNOSTI:

- izobrazba in šolanje: samo osnovnošolsko šolanje je obvezno in se glede na svojo funkcijo financira iz javnih sredstev.
- anonimnost univerze in drugih visokih šol: Ustava določa da so državne univerze in državne visoke šole avtonomne. Njihovo avtonomijo pojmuje kot pravico do samoorganizacije v okviru Ustave in zakonov ter kot pravico do njihovega delovanja v okviru finančnih možnosti. Njihovo avtonomijo predvsem odločanje o njihovih izobraževalnih in raziskovalnih programih ter o izvolitvi učiteljev.
- svoboda znanosti in umetnosti: vsebino te določbe razumemo kot prepoved državnih posegov v znanstveno in umetniško ustvarjanje.

POSEBNE PRAVICE NARODNIH SKUPNOSTI IN NJIHOVIH PRIPADNIKOV:

- posebne pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti: po Ustavi se v državni zbor izvoli po en poslanec vsake skupnosti. Število predstavnikov avtohtonih narodnih skupnosti v lokalnih predstavniških organih določajo statuti lokalnih skupnosti.
- položaj in posebne pravice romskih skupnosti: Ustava ne določa pravnega položaja niti posebnih pravic te skupnosti. Zakonodajalec mora pri pripravi tega zakona upoštevati območje na katerem naj bi ta skupnost uživala posebne pravice, obseg in vsebino teh pravic ter predstavništvo Romov.

6. PRAVNO VARSTVO ČLOVEKOVIH PRAVIC IN TEMELJNIH SVOBOŠČIN

Ker so človekove pravice in temeljne svoboščine zasnovane in urejene kot pravno zavarovana upravičenja, zagotavlja Ustava tudi pravno varstvo teh pravic in svoboščin.

SODNO VARSTVO-Na podlagi Ustave, ki samo na splošno zagotavlja sodno varstvo z najpomembnejšimi procesnimi jamstvi, urejajo posamezne oblike sodnega varstva ustrezni zakoni. Neposredni obliki sodnega varstva sta kazenskopravno in civilnopravno varstvo, posredno pa sodni varstvo v upravnem sporu.

Kazensko pravno varstvo – pomen je razviden že iz tega, da Ustava določa temeljna načela kazenskega prava (načelo zakonitosti, domneva nedolžnosti, pravna jamstva v kazenskem postopku, ...) Predmet kazenskega prava je varstvo temeljnih družbenih vrednot, med katerimi so najpomembnejše z ustavo zavarovane kot človekove pravice in temeljne svoboščine. Kazenski zakonik opredeljuje neposredne kršitve teh pravic in svoboščin kot tudi posredne kršitve v obliki zlorabe oblasti kot kazniva dejanja. Človekove pravice in temeljne svoboščine uživajo ustrezno pravno varstvo tudi kazenskem postopku, v katerem sodišču ugotavlja, ali je storjeno dejanje kaznivo dejanje in kdo je storilec kaznivega dejanja, ter odmeri storilcu takšnega dejanja predpisano kazen.

Civilnopravno varstvo – predmet tega varstva so predvsem tiste ustavne pravice in svoboščine, ki jih v civilnem pravu imenujemo osebne pravice in ki so zavarovane tudi s pravnimi sredstvi in ustanovami civilnega prava. V ugotovitvenem zahtevku je vsebina takšna, da tožnik vloži na sodišče tožbo in z njo zahteva, da sodišče ugotovi, ali obstaja ali ne obstaja neka pravica ali pravno razmerje. Po zakonu o obligacijskih razmerjih poznamo pravico do povrnitve gmotne in negmotne škode. Pravico do povrnitve gmotne škode priznava pri žalitvi časti in širjenja neresničnih trditev, pravico do povrnitve negmotne škode pa predvideva za pretrpljene telesne in duševne bolečine, skaženost, razžalitev dobrega imena in časti, ..., pri čemer določa oblike povrnitve gmotne škode (objava sodbe ali popravka, denarna odškodnina za pretrpljene telesne in duševne bolečine)

Sodno varstvo v upravnem postopku – Ustava določa, da o zakonitosti dokončanih posamičnih aktov, s katerimi državni organi, organi lokalnih skupnosti in nosilci javnih funkcij odločajo o pravicah ali o obveznostih in pravnih koristnih posameznikov in organizacij, odloča v upravnem sporu pristojno sodišče, če za določeno zadevo ni z zakonom predvideno drugo sodno varstvo. Predmet spora je lahko samo dokončen upravni akt (odločba). Takšen upravni akt je tisti akt, zoper katerega ni več dopustna pritožba. Oseba ki ni vložila pritožbe v zakonitem roku zoper prvostopenjski upravni akt, nima pravice do upravnega spora. V upravnem sporu sodišče odloča o zakonitosti upravnega akta.

USTAVNOSODNO VARSTVO-Ustava sicer samo določa, da ustavno sodišče odloča o ustavnih pritožbah zaradi kršitve človekovih pravic in temeljnih svoboščin s posamičnimi akti. Po tem zakonu lahko vloži ustavno pritožbo vsakdo, ki meni, da mu je bila s posamičnim aktom državnega organa, organa lokalne skupnosti ali nosilca javnih pooblastil kršena njegova človekova pravica ali temeljna svoboščina. Ustavno pritožbo je mogoče vložiti šele potem, ko so izčrpana vsa druga pravna sredstva. Vsekakor pa ni možno vložiti pritožbe pred uporabo pravice do pritožbe kot rednega pravnega sredstva. Ustavne pritožbe se tako lahko vlagajo zoper sodbe vrhovnega sodišča v upravnem sporu in ne neposredno zoper upravne akte.

VARUH ČLOVEKOVIH PRAVIC – zajema praktično vsa razmerja v javni sferi, zlasti med posamezniki (državljeni) in državo, pri čemer pa ne odloča o teh razmerjih, ampak ima predvsem pravico, da opozarja državne in druge organe na morebitne kršitve posameznikovih pravic ter da o njih obvešča najvišje državne organe (parlament-državni zbor) in javnost.

Varuha človekovih pravic izvoli državni zbor z dvotretjinsko večino glasov vseh poslancev na predlog predsednika republike. Njegova mandatna doba je šest let in po preteku le te je lahko ista oseba še enkrat izvoljena. Njegova funkcija ni združljiva z opravljanjem druge javne funkcije. Varuh človekovih pravic je pri svojem delu neodvisen in samostojen in je predčasno razrešen samo če sam to zahteva, če je obsojen na kaznivo dejanje s kaznijo odvzema prostosti ali zaradi trajne izgube delovne zmožnosti za opravljanje svoje funkcije.

MEDNARODNO VARSTVO ČLOVEKOVIH PRAVIC IN TEMELJNIH SVOBOŠČIN
Odločilno vlogo mednarodnega varstva človekovih pravic in svoboščin je imela Organizacija združenih narodov. Toda za Slovenijo kot evropsko državo je najpomembnejši mednarodni akt o človekovih pravicah in temeljnih svoboščin Evropska konvencija p človekovih pravicah, ki so jo pripravile in sprejele članice Sveta Evrope . Na podlagi konvencije so članice Sveta Evrope ustanovile Evropsko komisijo za človekove pravice in Evropsko sodišče za človekove pravice, ki obravnavata zatrjevane kršitve človekovih pravic. Komisija sme obravnavati pritožbe šele potem ko so bila uporabljena vsa pravna sredstva v državi članici.

7. DRŽAVAN UREDITEV

DRŽAVNI ZBOR

Državni zbor je predstavniški organ Republike Slovenije s tem njen najvišji organ izvoljen z neposrednimi, tajnimi in splošnimi volitvami na podlagi splošne in enake volilne pravice.

Po funkciji je *ustavodajni organ*, kar je v bistvu njegova najpomembnejša funkcija in *zakonodajni organ* (sprejema ustavne spremembe-ustavne zakone, zakone, odloke, svoj poslovník, državni proračun in zaključni račun, ratificira mednarodne pogodbe, razpisuje referendum). Poleg tega ima še *volilno funkcijo* (voli predsednika države, voli predsednika vlade in imenuje ministre, voli ustavne sodnike in druge sodnike, voli varuha človekovih pravic, imenuje člane računskega sodišča in guvernerja centrale banke) in *nadzorno funkcijo* (odloča o nezaupnici in zaupnici vladi, ter ustavnih obtožbah zoper predsednika republike, predsednika vlade, ministre, odreja parlamentarne preiskave, odločba o interpelaciji).

Volilni sistem ureja zakon, ki ga sprejme DZ z 2/3 večino glasov vseh poslancev. Poslanci so predstavniki ljudstva in niso vezani na kakršna koli navodila. Šteje 90 poslancev, dva poslanca volijo pripadniki narodnih skupnosti (enega italijanska in enega madžarska narodna skupnost), 88 poslancev pa volimo na neposrednih, splošnih in tajnih volitvah. Mandatna doba poslancev v državnem zboru traja štiri leta.

VOLILNI SISTEMI

Imamo večinske, ki je enostavnejši in kjer volivci volijo enega poslanca. Na volitvah pa mora prejeti večino glasov (ostali glasovi se ne upoštevajo in prav zato je krivičen, ker ne izraža politične volje večjega števila ljudi). Pogojuje obstoj dveh političnih strank s tem da je ena vladna stranka po drugi strani pa je opozicijska stranka – ta sistem je značilen za anglosaške države.

V večini evropskih držav pa poznajo proporcionalni volilni sistem. Bistvo le tega sistema so velike volilne enote z večposlanskimi mandati. V državah s tem sistemom se poslanske mandate porazdeli proporcionalno, se pravi glede na število glasov. V tem je tudi pravičnejši. Posledica tega sistema je strankarska razcepljenost in večje število političnih strank. Nobena stranka pa ne more pridobiti vso vlado. Koalicijska vlada je zveza večih političnih strank pri njenem oblikovanju in delovanju je veliko bolj naporneje kot pri večinskem sistemu. Oba sistema sta demokratična, kajti vprašanje demokratičnega sistema je vprašanje človekovih pravic.

KANDIDATNE LISTE

so liste s kandidati za volitve v državni zbor (vsebujejo ime, priimek in kateri politični stranki pripada kdo). Politične stranke na kandidatnih listah morajo imeti najmanj 200 volivcev, pripadniki ene stranke in vsaj trije poslanci. Najpomembnejše so strankarske kandidatne liste, saj imajo v praksi možnost za izvolitev.

Po ustavnem zakonu je bilo v Sloveniji leta 2000 uveden droopov količnik po katerem ugotavljajo potrebno število glasov volivcev za poslance.

REFERENDUM

Referendum je najpomembnejša oblika *neposredne demokracije* s pomočjo katere volivci neposredno odločajo o posameznem pravnem aktu (ustavi, zakonu, odloku ipd.) ali o drugem volilnem vprašanju, ki je pomembno za družbeno skupnost. Obstoj referenduma v posameznem sistemu nujno pomeni, da predstavniško telo ni izključni zakonodajalec, temveč je v tej funkciji tudi ljudstvo. Zakonodajni referendum je predviden le

fakultativno; državni zbor ga lahko razpiše na svojo pobudo (predlog lahko da vsak poslanec) ali na zahtevo najmanj tretjine poslancev, državnega sveta ali 40.000 volivcev. V prvem primeru lahko državni zbor predlog sprejme ali zavrne, v drugem primeru pa je državni zbor dolžan razpisati referendum.

Zakonodajni referendum je lahko predhoden ali naknaden. Na predhodnem referendumu se volivci vnaprej izjavljajo o vprašanjih, ki se urejajo z zakonom. Predlog oziroma zahteva za razpis predhodnega referenduma se lahko vloži od dneva, ko je predlog zakona predložen državnemu zboru, do začetka tretje obravnave. Rok za zbiranje podpisov za podporo zahtevi volivcev je odvisen od tega, ali je bila pobuda vložena pred ali po prvi obravnavi predloga zakona. Državni zbor pred potekom tega roka ne sme začeti tretje obravnave zakona. Državni zbor mora razpisati predhodni referendum najkasneje v 30 dneh po vložitvi zahteve za razpis referenduma.

Naknadni referendum pa je namenjen izjavljanju o zakonu, ki ga je državni zbor že sprejel. Pooblaščen subjekt ga lahko zahteva najkasneje v 7 dneh po sprejemu zakona. Državni zbor mora razpisati naknadni referendum najkasneje v 7 dneh po vložitvi zahteve. Akt o razpisu referenduma se objavi v Uradnem listu Republike Slovenije in v javnih občilih.

POSLANSKI MANDAT

Poslanski mandat: DZ se voli za 4 leta. V posebni določbi pa je urejeno njegovo prenehanje v primeru vojne in izrednega stanja. Naši poslanci imajo predstavniški ali reprezentativni mandat. Značilnost tega je v tem, da so poslanci samostojni pri opredeljevanju in glasovanju in da pri tem niso vezani na navodila svojih volivcev. Nasprotje takšnemu mandatu je vezani ali imperativni mandat, za katerega je značilno, da so poslanci vezani na navodila volivcev in celo veljava njihovih glasov je odvisna od vezanosti na ta navodila

IMUNITETA PO NAŠI USTAVI

Imuniteta pomeni jamstvo pravne varnosti in svobodno delovanje članov predstavniških teles ter neodvisnost nosilcev imunitete pri njihovem delu. Imuniteto pri nas uživajo: varuh človekovih pravic, poslanci, člani državnega sveta, sodniki. Predsednik republike nima imunitete. Poklicna imuniteta: poslanci niso kazensko odgovorni za mnenja ali glas, ki so ga izrekli pri opravljanju svoje funkcije na sejah, komisijah ali odborih (lahko kritizirajo, izražajo svoje mnenje, glasuje). Poklicna imuniteta je absolutna, in velja tako v času opravljanja poslanske funkcije kot tudi po izteku poslanskega mandata. Njej se poslanec ne more odreči. Nepoklicna imuniteta: varuje poslanca pred odvzemom prostosti in kazenskim postopkom za kazniva dejanja, ki niso neposredno povezana z opravljanjem njegove funkcije. Ne izključuje pa kazenske odgovornosti za storjeno dejanje. Poslanec ne sme biti priprt, če se sklicuje na imuniteto, dokler tega ne odobri državni zbor. Tako dovoljenje pa ni potrebno, če se poslanec na imuniteto ne sklicuje. Imuniteta pa ne velja, če ga zalotijo pri kaznivem dejanju, za katerega je predpisana kazen nad 5 let. Nepoklicna imuniteta pa je relativna in poslanca varuje le toliko časa, dokler mu traja mandat. Poleg tega se nanaša le na pripor in kazenski postopek.

Varuh človekovih pravic: ima pravico do poklicne imunitete; ne odgovarja za mnenja in predloge, ki jih je izrekel med opravljanjem svoje funkcije. Prav tako ne sme biti priprt v kazenskem postopku, ki je uveden proti njemu v zvezi z opravljanjem njegove funkcije; brez dovoljenja državnega zbora.

Člani državnega sveta uživajo enako imuniteto kot poslanci, torej poklicno in kazensko. Predsednik republike nima imunitete in je zoper njega možno sprožiti kazenski postopek. Je odgovoren za dejanja, ki jih stori med opravljanjem svoje funkcije. Državni zbor ga lahko

obtoži pred ustavnim sodiščem zaradi kršitve ustave. Prav tako ga lahko pokličejo na zaslišanje kot pričó ali preiskovanca.

Predsednik vlade in ministri so kazensko odgovorni in jih državni zbor lahko obtoži pred ustavnim sodiščem zaradi kršitve ustave in zakona.

Sodniška imuniteta (materialna in procesna, v mejah poklicne) se izraža v tem, da nikogar, ki sodeluje pri sojenju, ni mogoče klicati na odgovornost za mnenje, ki ga je dal pri odločanju na sodišču. Sodnik ne sme biti priprt, niti ne sme zoper njega biti uveden kazenski postopek, če tega ne dovoli državni zbor. Sodniki pa ne uživajo kazenske imunitete za kazniva dejanja storjena izven sodišč.

Ustavni sodniki imajo imuniteto ožjo kot poslanci državnega zbora; imajo torej poklicno nimajo pa kazenske (o njihovi imuniteti odloča državni zbor).

DRŽAVNI SVET

Državni svet je samostojen državni organ in je po ustavi opredeljen kot zastopstvo temeljnih družbenih skupin nosilcev gospodarskih, socialnih, poklicnih in lokalnih interesov. Večina pristojnosti državnega sveta se nanaša na *zakonodajno funkcijo* (predlaganje zakonov, odložilni veto, zahteva za razpis zakonodajnega referendumá, zahteva za uvedbo parlamentarne preiskave, dajanje mnenj državnemu zboru). Čeprav državni svet ne sprejema nobenega zakona, lahko prepreči ali vsaj odloži sprejem zakona in vpliva na njegovo vsebino. Pri morebitnem ponovnem glasovanju v državnem zboru na zahtevo državnega sveta pa je potrebna večina vseh poslancev (46 poslancev). Državni svet ne more aktivno posegati v ustavnoverzijski postopek, niti nima možnosti neposredno vplivati na sestavo, delovanje in nadzor nad delom vlade. Državni svet sestavlja 40 članov, svoje funkcije ne opravljajo poklicno, njihova mandatna doba traja pet let. Volitve v državni svet so posredne, ureja ga zakon, ki ga sprejme DZ z 2/3 večino glasov vseh poslancev. in pri tem jih volijo člani predstavniškega organa tiste organizacije oziroma skupnosti, ki jo v državnem svetu zastopajo..

PREDSEDNIK REPUBLIKE

Predsednik Republike je individualni državni organ v parlamentarnem sistemu, ki opravlja funkcijo šefa države, ki predstavlja državo in je vrhovni poveljnik njenih obrambnih sil. Volimo ga na neposrednih, splošnih in tajnih volitvah po dvokrožnem večinskem volilnem sistemu, pri katerem je izvoljen kandidat, ki dobi večino oddanih veljavnih glasov. Predsednik republike se voli za dobo petih let in ne more biti izvoljen več kot dvakrat zaporedoma za to funkcijo. Kandidata za predsednika republike lahko predlagajo politične stranke, lahko volivci s podpisovanjem- najmanj 5000 in najmanj deset poslancev državnega zbora s podpisovanjem. Predsednik republike ima predvsem naslednje pristojnosti :

- o predlaga kandidata za predsednika vlade,
- o razpisuje volitve v državni zbor,
- o razgláša zakone,
- o predlaga kandidate za sodnike ustavnega sodišča,
- o predlaga kandidata za varuha človekovih pravic,
- o predlaga kandidate za člane računskega sodišča in guvernerja centralne banke,
- o postavlja in odpokliče predstavnike Slovenije v tujini (veleposlanike, poslanike),
- o izdaja listine o ratifikaciji,
- o odloča o pomilostitvah.

Po ustavi predsednik republike lahko izdaja v izrednem ali vojnem stanju ali takšnih razmerah v katerih se državni zbor ne more sestati tudi uredbe z zakonsko močjo. Predsednik republike je po ustavi politično odgovoren in v tem pomenu predvideva ustava morebitno vložitev ustavne obtožbe zoper predsednika republike, katere ga lahko razrešijo ustavni sodniki z

dvotretjinsko večino (6 glasov od 9). Predsednik republike nima imunitete in je zoper njega mogoče sprožiti kazenski postopek.

VLADA

Vlada kot kolegijski organ (sestavljena iz predsednika vlade in članov-ministrov) je izhajajoč iz parlamentarnega sistema temeljni nosilec izvršilne oblasti v sodelovanju s predsednikom države in državno upravo. Vlada je hkrati vrh izvršilne funkcije in najvišji državni organ državne uprave, kar ji daje tudi upravno funkcijo (usmerja, usklajuje in nadzoruje delo državne uprave). Nasproti državnemu zboru je vlada njegov predlagalno-izvršilni organ, saj skrbi za izvrševanje politike in zakonov ter drugih aktov, ki jih sprejme državni zbor, ter na drugi strani državnemu zboru predlaga sprejem zakonov in drugih aktov, med njimi sprejem državnega proračuna.

Po naši ustavi oblikujemo vlado v dveh fazah. V prvi fazi državni zbor izvoli na predlog predsednika republike, po predhodnem posvetovanju z vodji poslanskih skupin, predsednika vlade in sicer s tajnim glasovanjem z večino glasov vseh poslancev (absolutna večina – najmanj 46 glasov poslancev). V drugi fazi pa državni zbor na predlog predsednika vlade imenuje ministre z javnim glasovanjem z večino opredeljenih glasov navzočih poslancev (edina država v kateri parlament odloča o ministrih v vladi). Vlada lahko začne opravljati svojo funkcijo, ko sta imenovani dve tretjini ministrov. Predsednik vlade in ministri ne morejo hkrati opravljati funkcij v državnih organih, sodiščih, organih lokalnih skupnosti in drugih javnih funkcij niti ne smejo opravljati drugih dejavnosti, ki po zakonu niso združljive s funkcijo člana vlade (poslancu če postane član vlade njegova funkcija v tem času miruje). Za parlamentarni sistem je značilno, da vlada ne more delovati, če nima podpore v parlamentu, kateremu je tudi odgovorna za svoje delo.

Posebna oblika uveljavljanja odgovornosti vlade oziroma posamičnih ministrov državnemu zboru je interpelacija, katero lahko vloži najmanj deset poslancev. Za izglasovanje interpelacije je potrebna večina vseh poslancev, pri tem pa ni nujno, da se glasovanje konča z izrekom nezaupnice vladi ali razrešitve posameznega ministra, lahko zgolj z neko izjavo parlamenta.

Državni zbor lahko izglasuje nezaupnico vladi le tako, da na predlog najmanj desetih poslancev z večino glasov vseh poslancev izvoli novega predsednika vlade. Med vložitevijo predloga za izvolitev novega predsednika vlade in volitvami mora preteči najmanj 48 ur, razen če državni zbor z dvotretjinsko večino glasov vseh poslancev na sklene drugače ali če je država v vojnem ali izrednem stanju. Z izvolitvijo novega predsednika vlade je dotedanji predsednik vlade razrešen, čimer preneha funkcija tudi ostalim članom vlade. Ali ima vlada še večinsko podporo v državnem zboru lahko preveri predsednik vlade, ki lahko zahteva glasovanje o zaupnici (posebej ali ob sprejemanju kakšnega zakona ali druge odločitve). Med zahtevo za glasovanje o zaupnici vladi in glasovanjem mora preteči najmanj 48 ur. Tudi za zaupnico je potrebna večina glasov vseh poslancev in če jo državni zbor ne izglasuje sta možni dve rešitvi ali državni zbor v tridesetih dneh izvoli novega predsednika vlade ali pa v tem času pri ponovnem glasovanju o zaupnici izglasuje zaupnico dotedanjemu predsedniku vlade. Šele če se ne zgodi ne eno ne drugo, razpusti predsednik republike državni zbor in razpiše nove volitve. Mandatna doba vlade je vezana na mandatno dobo državnega zbora. Ena od oblik politične odgovornosti vlade v državnem zboru je *ustavna obtožba*. Državni zbor obtoži vlado zaradi kršitve ustave ali zakonov pred ustavnim sodiščem. Za razrešitev je potrebna 2/3 večina glasov vseh poslancev.

Bistvene razlike med DZ in DS

Državni zbor je predstavniški organ Republike Slovenije in s tem njen najvišji organ. Ima zakonodajno funkcijo-je zakonodajalec. Opravlja pa lahko tudi funkcijo ustavodajalca. To je hkrati tudi najpomembnejša funkcija. Državni zbor je sestavljen iz 90-ih poslancev, kot predstavnikov ljudstva Slovenije. Volimo jih volivci, neposredno in tajno v 11 volilnih okrajih. Kandidati morajo biti državljani Republike Slovenije, volijo pa lahko tudi samo tisti ki imajo slovensko državljanstvo. V vsakem volilnem okraju je izvoljenih 11 poslancev, kar znese 88. 2 poslanca sta predstavnika narodnih skupnosti-te volijo samo pripadniki italijanske in madžarske skupnosti. Ustava ne ureja volilnega sistema. To prepušča zakonu o volitvah v državni zbor. Leta 2000 je bilo sprejeto dopolnilo 80-ega člena ustave, po katerem sedaj pri nas volimo poslance po proporcionalnem sistemu. Poslanci so predstavniki ljudstva, oziroma volivk in volivcev, ki jih volimo za dobo 4-h let. Imajo predstavniški oziroma reprezentativni mandat in niso vezani na kakršnakoli navodila. Svojo funkcijo opravljajo poklicno in ni združljiva z drugimi predstavniškimi funkcijami. Uživajo pa tudi imuniteto; in sicer: poklicno (profesionalno) po kateri niso kazensko odgovorni za svoj glas ali mnenje ki so ga izrekli na sejah državnega zbora; in kazensko po kateri zoper poslanca ni možno odrediti pripora, niti uvesti kazenskega postopka brez dovoljenja državnega zbora. Kazenska imuniteta pa ne velja, če je poslanec zaloten pri kaznivem dejanju, za katerega je predpisana zaporna kazen nad 5 let. Najpomembnejše pristojnosti državnega zbora so: - zakonodajna (normativna) funkcija; sprejemanje ustave in ustavnih sprememb, zakonov, svojega poslovnika, državnega proračuna in zaključnega računa, potrjevanje mednarodnih pogodb in razpisovanje referendumov; - volilna funkcija; voli in razrešuje svojega predsednika in predsednika vlade, ministre, sodnike ustavnega sodišča in druge sodnike, imenuje guvernerja centralne banke, varuha človekovih pravic, člane računskega sodišča; - nadzorna funkcija; odreja parlamentarne preiskave, odloča o zaupnici oziroma nezaupnici vladi, o obtožbi predsednika republike, vlade in ministrov pred ustavnim sodiščem.

Državni Svet : Glede na to, da je naša država unitarna in da je državni zbor enodomen, je državni svet povsem samostojen državni organ. Državni svet ni predstavnik vsega ljudstva kot državni zbor, temveč je opredeljen kot zastopstvo nosilcev temeljnih družbenih interesov, socialnih, gospodarskih, poklicnih in lokalnih. Sestavljen je iz 40-ih članov, ki se volijo za dobo 5-ih let. Kandidirajo lahko le tisti, ki opravljajo ustrezno dejavnost oziroma so v delovnem razmerju, volijo pa lahko tudi tujci ki opravljajo ustrezno dejavnost. Volitve v državni svet ureja zakon.

8. PRAVNA UREDITEV SODSTVA

Po načelu delitve oblasti opravljajo sodišča sodno oblast. V svetu so sodišča opredeljena kot samostojni in neodvisni organ. Pri določanju posameznih zakonov uporabljajo ustavo in zakon.

Temeljna ustavna načela o sodstvu so:

Neodvisnost sodnikov – sodišča so opredeljena kot samostojni in neodvisni organ. Vezana so na ustavo in zakone. Sodno funkcijo opravljajo posebni državni organi – sodišča, znotraj sodišč pa jo izvajajo sodniki. Sodno funkcijo torej opravljajo sodniki, organizirana pa je preko sodišč. Sodnike navadno imenuje šef države (monarh, predsednik države). Po Ustavi je neodvisnost sodnikov v tem, da so sodniki pri opravljanju funkcije vezani samo na ustavo in zakon. V sodniškem kodeksu pa na podlagi svoje vesti. Ustava prepoveduje vojaška sodišča in izredna sodišča..

Sodelovanje državljanov pri opravljanju sodne funkcije – sodno funkcijo opravljajo poklicni *sodniki* –so izvoljeni in imajo diplomu iz pravne fakultete ter sodniški izpit; in *sodniški porotniki* – niso pravniki.

Trajnost sodniške funkcije – po sedanji ustavi so sodniki voljeni za nedoločen čas torej lahko svojo funkcijo upravljajo do upokojitve oz. odstopa oz. razrešitve. Ustava s trajnostjo funkcije preprečuje zunanje vplive. Sodniki lahko napredujejo iz okrajnega sodišča na okrožno sodišče, iz okrožnega na višje sodišče, iz višjega pa na vrhovno sodišče.

Volilnost in razrešljivost sodnikov – po Ustavi voli sodnike državni zbor na predlog sodnega sveta. Sodni svet je sestavljen iz enajstih članov (5 članov izvoli državni zbor na predlog predsednika republike, 6 članov pa izvolijo sodniki, ki poklicno opravljajo sodniško funkcijo) V drugih državah imenuje sodnike šef države.

Nezdružljivost sodniške funkcije – po Ustavi funkcija sodnikov ni združljiva z funkcijami drugih državnih organov npr.:organih lokalne samouprave, v organih političnih strank.

Imuniteta – po Ustavi sodniki uživajo samo poklicno imuniteto torej ni dopustno odrediti pripora in tudi ne začeti kazenskega postopka brez privolitve državnega zbora v kolikor so osumljeni.

Poznamo naslednja splošna sodišča:

Okrajna sodišča: sojenje na prvi stopnji, manj pomembne zadeve, manjše zagrožene kazni, civilne zadeve, zapuščine, vodenje zemljiških knjig; sodnik posameznik.

Okrožna sodišča: sojenje in odločanje na prvi stopnji, bolj pomembne zadeve, kazensko civilne zadeve, gospodarski spori, intelektualna lastnina, sodni register, sodnik posameznik ali senat.

Višja sodišča: sojenje na drugi stopnji, pritožbe zoper odločbe prvih dveh, spori o pristojnosti med temi sodišče, senat.

Vrhovno sodišče: sojenje na tretji stopnji, najvišje v Republiki Sloveniji, pritožbe zoper odločbe sodišč druge stopnje, upravni spor, spori med nižjimi sodišči, senat 3 ali 5 sodnikov. Sodniki delujejo po načelu neodvisnosti, vezani so samo na ustavo in zakone. Niso vezani na navodila drugih organov.

DRŽAVNO TOŽILSTVO

Državno tožilstvo je državni organ, v okviru katerega se izvaja kazenski pregon v imenu države. Tožilec opravlja svojo funkcijo na podlagi načela zakonitosti. Tožilec je samostojen državni organ, vezan na vlado in ministrstvo za pravosodje.

Poznamo okrožna državna tožilstva, višje državne tožilce (vlada na predlog ministra) in generalnega državnega tožilca (imenuje državni zbor na predlog vlade, za 6 let) z ustreznim številom državnih tožilcev (vlada na predlog ministra). Tožilci vlagajo: obtožne predloge – zoper vsega je utemeljen sum in kazen do 3 let; obtožnice – vlagajo zoper obstoja suma, da so storili hujše kaznivo dejanje in je dodeljen kazen nad 3 leta;

9. LOKALNA SAMOUPRAVA

Je sistem odločanja o krajevnih ali lokalnih zadevah neposredno po prebivalcih (predvsem na referendumu) in preko njihovih predstavnikov v lokalnih predstavniških organih. Občine so najznačilnejše in najštevilnejše lokalne skupnosti. Pokrajine, regije pa so širše lokalne skupnosti. V Sloveniji imamo 210 občin. Lokalni predstavniški organi so občinski svet. V mestnih občinah pa mestni svet. Lokala samouprava temelji na načelu decentralizacije – pojmujejo jo kot prenos dela pristojnosti ali nalog z države na lokalne skupnosti, ker je odločanje o krajevnih oz. lokalnih zadevah bližje prebivalcem. Izhodišče lokalne skupnosti je splošna ustavna določba po kateri je zagotovljena lokalna skupnost. Na podlagi te določbe Ustava v poglavju o samoupravnem odločanju ureja lokalna skupnost. Občina se ustanavlja na območju enega ali več naselji, ki so med seboj povezana s skupnimi potrebami in interesi. Občine ustanavlja Državni zbor z zakonom. Ustanavlja pa jih po prej opravljenem referendumu. Referendum je potrebno opraviti, da se ugotovi volja prebivalcev po ustanovitvi občine. Referendum je obvezen. Izid referenduma pa za državni zbor ni obvezen. Državni zbor lahko odloči drugače, ne ustanovi občine. Občine pretežno urejajo skupne zadeve prebivalcev na območju občine. Sami občine so lahko včasih določale o ustanovitvi pokrajine, sedaj pa državni zbor z zakonom. Prve pokrajine bodo ustanovljene čez 2 leti, prva odločitev bo o številu pokrajin in to bodo odločali ali jih bo 8 ali 12.

Organi občine so:

-Občinski svet je najvišji organ odločanja o vseh zadevah v okviru pravic in dolžnosti občine. Sprejema statut občine, odloke in druge občinske akte, prostorske in druge plane razvoja, proračun in zaključni račun občine, daje soglasje k prenosu določenih nalog iz državne pristojnosti na občino, voli člane občinskih odborov, enega ali več podžupanov, nadzoruje delo župana in občinske uprave ter odloča o drugih zadevah, ki jih določa statut in zakon. Občinski sveti so izvoljeni na neposrednih, splošnih in tajnih volitvah po večinskem sistemu v občinah z manjšim številom prebivalcev (do 3000 prebivalcev) in po proporcionalnem sistemu v ostalih občinah.

-Župan predstavlja in zastopa občino, skrbi in odgovarja za izvajanje odločitev občinskega sveta, zadrži izvajanje nezakonitih odločitev občinskega sveta, sprejemačasne ukrepe, sklicuje in vodi seje občinskega sveta. Funkcija župana ni združljiva s funkcijo občinskega svetnika. Župan se voli na neposrednih, splošnih in tajnih volitvah po dvokrožnem večinskem sistemu. Na županskih volitvah imajo pravico tudi tujci voliti in sicer aktivno pravico (volijo župana).

-Nadzorni odbor opravlja nadzor nad razpolaganjem s premoženjem občine, nadzoruje smotrnost porabe proračunskih sredstev in finančno poslovanje uporabnikov občinskih proračunskih sredstev. Člane nadzornega odbora imenuje občinski svet, vendar ne morejo biti člani občinskega sveta, niti občinski uradniki, niti drugi javni uslužbenci ali člani poslovodstev organizacij, ki so uporabniki proračunskih sredstev.

10. USTAVNO SODIŠČE

Sodno kontrolo ustavnosti in zakonitosti predpisov imenujemo v materialnem pomenu ustavno sodstvo, v formalnem pomenu pa organ, ki ga imenujemo ustavno sodišče, ki opravlja ustavosodno funkcijo. Ustavno sodišče je najvišji organ sodne oblasti za varstvo ustavnosti in zakonitosti ter človekovih pravic in temeljnih svoboščin. V razmerju do drugih državnih organov je samostojen in neodvisen državni organ, sestavljen iz devetih sodnikov, ki jih na predlog predsednika republike izvoli državni zbor s tajnim glasovanjem z večino glasov vseh poslancev. Za sodnika je lahko izvoljen državljan republike Slovenije, ki je pravni strokovnjak in je star najmanj 40 let. Predsednika sodišča izvolijo sodniki izmed sebe s tajnim glasovanjem za dobo treh let. Sodniki ustavnega sodišča so izvoljeni za dobo devetih let in ne morejo biti ponovno izvoljeni. Sodniki ustavnega sodišča uživajo enako imuniteto kot poslanci državnega zbora. pristojnosti ustavnega sodišča so da odloča o :

- o medsebojni skladnosti splošnih pravnih aktov (ocena ustavnosti in zakonitosti),
- o ustavnih pritožbah zaradi kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin s posameznimi akti (sodbe, odločbe),
- o sporih glede pristojnosti med državo in lokalnimi skupnostmi, sodišči in drugimi državnimi organi, državnim zborom, predsednikom republike in vlado,
- o odgovornosti predsednika republike, predsednika vlade in ministrov,
- o protiustavnosti aktov in delovanja političnih strank in o drugih zadevah, ki so mu naložene z zakoni (pritožbe v postopku potrditve mandatov).

11. POSTOPEK ZA SPREMEMBO USTAVE

Po Ustavi lahko predlaga spremembo Ustave 20 poslancev, vlada ali 30000 volivcev. O predlogu za začetek postopka za spremembo Ustave odloča Državni zbor z 2/3 večino glasov navzočih poslancev. O ustavnih spremembah oz. dopolnitvah pa odloča Državni zbor z 2/3 večino glasov vseh poslancev-najmanj 60 glasov. Po Ustavi lahko zahteva najmanj 30 poslancev razpis referendumu o potrditvi ustavnih sprememb in dopolnitvah. Referendum ni obvezen. Za potrditev Ustavnih sprememb oz. dopolnitvah pa je potrebna večina glasov za potrditev, ki so sodelovali na volitvah s tem da se referendum udeleži večina vseh volivcev.